

**بررسی تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
(مورد مطالعه: هولدینگ بازرگانی)**

مرتضی محمودی^۱، دکتر سعید جبارزاده کنگرلوئی^۲

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تأثیر برخی ساز و کارهای حاکمیت شرکتی (استقلال هیئت مدیره، اندازه هیئت مدیره، دانش مالی هیئت مدیره، وجود سهامداران نهادی، تمرکز مالکیت و مالکیت و نفوذ دولت در هیئت مدیره) بر اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. برای دست یابی به اهداف پژوهش تعداد ۸۴ شرکت در طی دوره ۵ ساله از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش از نرم افزار Excel، جهت محاسبه متغیر ها و از نرم

^۱ . دانش آموخته کارشناسی ارشد حسابداری پردیس علوم تحقیقات آذربایجان غربی Morteza726@gmail.com

^۲ . عضو هیات علمی و استادیار رشته حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه

افزار SPSS برای تحلیل و برآورد مدل ها و آزمون فرضیه های تحقیق استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد تاثیری معنادار بر سطح اجتناب از مالیات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران داشته باشند. نتایج کلی این پژوهش بیانگر آن است که افزایش برخی مکانیزم های حاکمیت شرکتی باعث کاهش سطح اجتناب مالیاتی شرکت ها می گردد.

واژه گان کلیدی: سازو کارهای حاکمیت شرکتی، مالیات، اجتناب مالیاتی

Archive of SID

مقدمه

وجود یک نظام حاکمیت شرکتی نیرومند و مستحکم در شرکت ها، رفتار فرصت طلبانه و سودجویانه مدیران را محدودتر می کند و عامل مهمی در کاهش تمایل مدیران برای مدیریت سود می باشد. بنابراین کیفیت و ویژگی قابل اعتماد بودن گزارشگری مالی بهبود خواهد یافت (پاک مرام و دشتی ۱۳۹۱). بنابه دلایلی مانند وجود امتیاز ویژه در رفتار مالیاتی با فعالیت های خاصی در مقابل اصول کلی وضع مالیات و کاستی هایی در قوانین و مقررات مالیاتی ممکن است برای مؤدیان فرصت استفاده از راهکارهای قانونی جهت کاهش و یا عدم انجام تعهد مالیاتی آنان فراهم آید. (موسوی جهرمی و همکاران، ۱۳۸۸)

بیان مسئله

در جهان امروز، اکثر مردم، از مالیات ترس دارند. از دیدگاه دولت، مالیات یکی از موضوعاتی است که برای دولت با اهمیت است، چون درآمد مالیاتی یکی از درآمدهایی است که بیشتر هزینه های عمومی را پوشش می دهد. با این حال، از دیدگاه مالیات دهندگان، به ویژه شرکت ها، مالیات یک بار مسئولیتی هم برای شرکت و هم برای ذینفعان است. بنا به دلایلی مانند وجود امتیاز ویژه در رفتار مالیاتی با فعالیت های خاصی در مقابل اصول کلی وضع مالیات و کاستی هایی در قوانین و مقررات مالیاتی ممکن

است برای مؤدیان فرصت استفاده از راهکارهای قانونی جهت کاهش و یا عدم انجام تعهد مالیاتی آنان فراهم آید. در این صورت مؤدی می‌تواند از طریق راه‌های قانونی اقدام به اجتناب از مالیات نماید. از آنجا که اجتناب از مالیات، فعالیتی قانونی است لذا بیشتر از فرار مالیاتی در معرض دید است. در فرار مالیاتی، مؤدی با نادیده گرفتن قانون، قصد کاهش میزان مالیات پرداختی و یا عدم پرداخت آن را دارد. به رغم آنکه از این نظر فرار مالیاتی از اجتناب مالیاتی متفاوت است، اما به لحاظ رفتار اقتصادی مودیان، بین فرار مالیاتی و اجتناب مالیاتی شباهت‌های زیادی وجود دارد (موسوی جهرمی و همکاران، ۱۳۸۸).

ضرورت و اهمیت موضوع

فعالیت‌های اجتناب مالیاتی به عنوان بار مالیاتی که بر دوش هر دو طرف (مالک و مدیر) است و باید با استراتژی‌های اجتناب مالیاتی موثر این بار مالیاتی به حداقل برسد، اگر به درستی طبق قانون مالیات انجام شود، به هر دوی مدیران و سهامداران نفع خواهد رساند. از سوی دیگر اهمیت این پژوهش در این است که به گونه‌ای تجربی به مدیران، سرمایه‌گذاران و سایر تصمیم‌گیرندگان و مراجع مالیاتی نشان دهد که حاکمیت شرکتی بر اجتناب مالیاتی (نرخ موثر مالیات) تأثیر دارد.

هدف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، بررسی تأثیر ساز و کارهای حاکمیت شرکتی بر اجتناب مالیاتی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق تهران است. تحقیق حاضر از نرخ موثر مالیاتی جاری شرکت به عنوان یک پروکسی برای اجتناب مالیاتی استفاده می‌کند که در تحقیقات قبلی نیز توسط میبری و همکاران^۱ (۲۰۱۲)، فیلیپس^۲ (۲۰۰۳)، کوک و همکاران^۳ (۲۰۰۸)، محمد و همکاران، (۲۰۰۸ و ۲۰۱۰) مورد استفاده قرار گرفته است. در تحقیقات قبلی بیشتر به رابطه حاکمیت شرکتی و عملکرد شرکت و ارزش شرکت و مدیریت سود و ... پرداخته‌اند و رابطه بین اجتناب مالیاتی و اداره امور شرکت بررسی نشده است. بنابراین، هدف کلی تحقیق حاضر پر کردن خلاء تحقیق پیرامون اجتناب مالیاتی، با تمرکز بر سازوکارهای داخلی و خارجی حاکمیت شرکتی نسبت به فعالیت‌های اجتناب مالیاتی شرکت‌ها است. از لحاظ کاربردی نیز نتایج حاصل از تحقیق می‌تواند برای مدیران، سرمایه‌گذاران و مراجع مالیاتی نیز مورد استفاده قرار گیرد.

1 Mayberry et al (2012)

2. Phillips

3. Cook et al

تاریخچه پژوهش

در این پژوهش، به بررسی تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق تهران پرداخته شده است. تحقیق حاضر از نرخ موثر مالیاتی جاری شرکت به عنوان یک پروکسی برای اجتناب مالیاتی استفاده می کند که در تحقیقات قبلی نیز توسط میبری و همکاران^۱ (۲۰۱۲)، فیلیپس^۲ (۲۰۰۳)، کوک و همکاران^۳ (۲۰۰۸)، محمد و همکاران، (۲۰۰۸) و همکاران (۲۰۱۰) مورد استفاده قرار گرفته است. در تحقیقات قبلی بیشتر به رابطه حاکمیت شرکتی و عملکرد شرکت و ارزش شرکت و مدیریت سود و ... پرداخته اند و رابطه بین اجتناب مالیاتی و اداره امور شرکت بررسی نشده است. بنابراین، هدف کلی تحقیق حاضر بر کردن خلاء تحقیق پیرامون اجتناب مالیاتی، با تمرکز بر سازوکارهای داخلی و خارجی حاکمیت شرکتی نسبت به فعالیت های اجتناب مالیاتی شرکت ها است.

مروری بر پیشینه تحقیق و چهارچوب نظری

تحقیقات خارجی

سابلی و نور^۱ (۲۰۱۲) در تحقیقی به بررسی رابطه بین برنامه ریزی مالیاتی و حاکمیت شرکتی در کشور مالزی پرداختند. آنها نمونه ای شامل ۳۷۱ شرکت را برای دوره زمانی ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۰ مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که مکانیزمهای حاکمیت شرکتی (داخلی و خارجی) بر برنامه ریزی مالیاتی تأثیری ندارند. همچنین نتایج تحقیق آنها نشان داد که شرکتهای نمونه بیشتر متکی به مشاوران مالیاتی حرفه ای هستند. ام. ای. میبری و همکاران^۲ (۲۰۱۲) در پژوهشی به بررسی رابطه هموارسازی سود مشمول مالیات، اجتناب مالیاتی و محتوای اطلاعاتی آن پرداخته است. آنها بررسی کردند که آیا هموارسازی سود مشمول مالیات بر نتایج فعالیت های اجتناب مالیاتی و نیز محتوای اطلاعاتی سود مشمول مالیات تأثیر دارد یا نه. آنها به این نتیجه رسیدند که شرکت های با سود مشمول مالیات هموارتر، از نتایج اجتناب مالیاتی آتی مطلوبی برخوردار هستند. برخلاف پژوهش هایی که به این نتیجه رسیده اند که هموارسازی محتوای اطلاعاتی سود صورت های مالی را افزایش می دهد، ایشان به این نتیجه رسیده اند که هموارسازی محتوای اطلاعاتی سود مشمول مالیات را

¹ Mayberry et al (2012)

² Phillips

³ Cook et al

کاهش می دهد. این یافته ها با این مورد که مدیران سود مشمول مالیات را برای دستیابی به اهداف خاص مالیاتی هموارسازی می کنند، سازگار است.

تحقیقات داخلی

باباجانی و عبدی (۱۳۸۹) با عنوان حاکمیت شرکتی و سودمشمول مالیات انجام داده اند. این تحقیق رابطه بین برخی از معیارهای حاکمیت شرکتی شامل درصد اعضای غیرموظف در ترکیب هیئت مدیره، نقش ترکیبی مدیرعامل (دوگانگی وظایف مدیر عامل) و سهامداران نهادی با درصد اختلاف بین سود مشمول مالیات ابرازی و قطعی صورت گرفته است. این موضوع با استفاده از داده های استخراج شده از اطلاعات منتشر شده از سوی سازمان بورس اوراق بهادار تهران ۸۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام شده است. نتایج تحقیق آنها بیانگر عدم تفاوت معنادار بین میانگین درصد اختلاف سود مشمول مالیات ابرازی و قطعی در گروه شرکت هایی که معیارهای حاکمیت شرکتی را دارا هستند، با گروه شرکت هایی که معیارهای حاکمیت شرکتی را دارا نیستند، بوده است. این در حالی است که در هر دو گروه شرکت ها، درصد اختلاف ها بین سود مشمول مالیات ابرازی و قطعی معنادار بوده است. حساس یگانه و همکاران (۱۳۹۱) تحقیقی را با عنوان بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بازار اوراق بهادار تهران انجام دادند. در این پژوهش رابطه میان شاخص های عملکرد مالی و درصد مالکیت سهامداران نهادی به عنوان سازوکار حاکمیت شرکتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ آزمون شده است و برای بررسی روابط از آزمون رگرسیون، دیتا پمل استفاده شده است. شواهد تجربی به دست آمده حاکی از وجود ارتباط معنی دار بین وجود سهامداران نهادی و شاخص های عملکرد مالی از جمله شاخص بازده فروش، شاخص بازده دارایی ها، شاخص سود عملیاتی به دارایی ها و بازده حقوق صاحبان سهام است.

پرسش های پژوهش

۱. تأثیر استقلال هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها چگونه است ؟
۲. تأثیر دانش مالی هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها چگونه است ؟
۳. تأثیر اندازه هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها چگونه است ؟
۴. تأثیر سهامداران نهادی بر اجتناب مالیاتی شرکت ها چگونه است ؟
۵. تأثیر تفکیک مدیر عامل از رییس و نایب رییس هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها چگونه است ؟

۶. تاثیر نفوذ دولت در شرکت بر اجتناب مالیاتی شرکت ها چگونه است

فرضیه های پژوهش

فرضیه ۱: استقلال هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

فرضیه ۲: دانش مالی هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

فرضیه ۳: اندازه هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

فرضیه ۴: سهامداران نهادی بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

فرضیه ۵: دوگانگی مدیر عامل بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

فرضیه ۶: نفوذ دولت در شرکت بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

روش شناسی تحقیق

روش پژوهش

روش کلی تحقیق از نظر هدف کاربردی، از جهت روش استنتاج توصیفی و تحلیلی و از لحاظ طرح تحقیق پس رویدادی (از طریق استفاده از اطلاعات گذشته) می باشد.

ابزارهای گردآوری اطلاعات

کلیه‌ی اطلاعات مورد نیاز جهت انجام این پژوهش از بانک‌های اطلاعاتی بورس اوراق بهادار تهران، نشریات بورس و وب سایت رسمی بورس اوراق بهادار تهران جمع آوری شده است. در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده می‌شود. اطلاعات مورد نیاز برای پردازش بخش عملی نیز فرضیات تحقیق از روش میدانی بهره مند خواهیم شد، بطوریکه از داده های مالی سازمان بورس اوراق بهادار تهران استفاده می شود. داده های مورد نیاز برای آزمون مدل از بانک های اطلاعاتی ره آورد نوین و جمع آوری داده های مورد نیاز از آرشیو بورس اوراق بهادار تهران صورت پذیرفته است

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای آزمون فرضیه های تحقیق، از ابزار آمار استنباطی و از تکنیک های رگرسیون، به همراه آزمون معنی دار مدل (آزمون F)، آزمون معناداری هر یک از ضرایب رگرسیون (آزمون T)، برای آزمون فرضیه ها استفاده خواهد شد. بدان معنا که ابتدا اطلاعات مورد نیاز برای انجام آزمون محاسبه و سپس آزمون های رگرسیونی برای مطالعه رابطه سازوکارهای حاکمیت شرکتی با اجتناب مالیاتی صورت می پذیرد. همچنین از نرم افزار های Excel و SPSS برای پردازش اطلاعات و آزمون های آماری استفاده می

شود. تحلیل داده‌ها به وسیله روش‌های آماری با استفاده از ابزارهای زیر صورت گرفته است (عادل آذر و مومنی، ۱۳۸۴):

ضریب همبستگی (R)

ضریب تشخیص (ضریب تعیین R²)

سطح معنی‌داری آماره t و F

به پیروی از میبری وهمکاران (۲۰۱۲)، جهت آزمون فرضیات از دو مدل رگرسیون چند متغیره زیر استفاده می‌کنیم: با توجه به متغیرهای مستقل و کنترلی و وابسته تحقیق مدل کلی تحقیق به شرح زیر است:

$$CURETR_t = \beta_0 + \beta_1 IND_t + \beta_2 BCOMP_t + \beta_3 BDUAL_t + \beta_4 BSIZET + \beta_5 BAGENT_t + \beta_6 ISt + \beta_7 SIZET + \beta_8 LEV_t + \beta_9 ROAt + \varepsilon$$

CURETR = نرخ موثر مالیاتی

IND_t = استقلال هیأت مدیره

BCOMP_t = دانش مالی هیأت مدیره

BDUAL_t = دوگانگی نقش مدیرعامل از رییس و نایب رییس هیأت مدیره

BSIZET = اندازه هیأت مدیره

BAGENT_t = نفوذ دولت در هیأت مدیره

ISt = سهامدار نهادی

SIZET = اندازه شرکت

LEV_t = اهرم مالی شرکت

ROAt = بازده دارایی شرکت

آزمون نرمال بودن توزیع متغیرها

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات در تحقیق حاضر، باید از برقراری پیش فرض‌های بکارگیری رگرسیون اطمینان حاصل نموده و نوع آزمون همبستگی را نیز مشخص نمود. پیش فرض بکارگیری رگرسیون بین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق، اول این است که استفاده از مقیاس‌های نسبی و فاصله‌ای و دوم برخوردار بودن متغیرهای آزمون از توزیع نرمال می‌باشد و نیز اعتبار نتایج رگرسیون به برقراری این پیش فرض‌ها می‌باشد. همچنین برای آزمون همبستگی روش‌های مختلفی وجود دارد که برقراری این پیش فرض‌ها از جمله نرمال بودن توزیع متغیرها باعث انتخاب روش‌های مختلف برای آزمون همبستگی بین متغیرهای تحقیق می‌باشد، به این ترتیب در این قسمت از تحقیق

برای آزمون نرمال بودن توزیع متغیرهای متغیرهای مستقل، وابسته و کنترل تحقیق از روش کولموگروف-اسمیرنوف²(KS) استفاده شده است.

جدول (۱) آزمون کولموگروف-اسمیرنوف (S-K) برای متغیرهای تحقیق

نام متغیر	نوع متغیر	تعداد مشاهدات	مقدار z آزمون (ks)	Sig	نتیجه آزمون
نرخ موثر مالیات جاری CURETR	وابسته	۴۲۰	۱/۳۵۶	۰/۱۰۵	H ₀ پذیرفته می شود

تعریف متغیر های پژوهش

حاکمیت شرکتی: حاکمیت شرکت، تعداد مسئولیت ها و شیوه های به کاربردی شده توسط هیئت مدیره و مدیران موظف با هدف مشخص کردن مسیر استراتژیک است که تضمین کننده دستیابی به هدف ها، کنترل ریسک ها و مصرف مسئولانه منابع است (حساس یگانه، ۱۳۸۷). سازوکارهای حاکمیت شرکتی که در تحقیق حاضر مورد استفاده قرار گردیده است به شرح زیر می باشد

استقلال هیأت مدیره: نسبت اعضاء غیرموظف در هیئت مدیره به کل اعضای هیئت مدیره (احمدپور و همکاران، ۱۳۸۹).

سهامداران نهادی: به اشخاص حقیقی یا حقوقی اطلاق میشود که تعداد قابل ملاحظه ای از سهام عادی شرکت را در اختیار داشته باشند.

اندازه هیأت مدیره: تعداد اعضاء هیأت مدیره (احمدپور و همکاران، ۱۳۸۹).

دانش مالی هیأت مدیره: وجود مدرک تحصیلی مالی بین اعضای هیئت مدیره (حداقل یک نفر) عدد یک و در غیر این صورت مقدار صفر اختیار می کند (هاشمزاده و منظرزاده، ۱۳۹۰).

تفکیک مدیر عامل از رئیس و نایب رئیس هیأت مدیره: اگر مدیر عامل رئیس یا نایب رئیس هیأت مدیره نباشد ۱ در غیر این صورت صفر لحاظ می شود (احمدپور و همکاران، ۱۳۸۹).

نفوذ دولت در شرکت: اگر عضو هیأت مدیره نماینده بخش دولتی است عدد یک و در غیر این صورت مقدار صفر اختیار می کند (هاشمزاده و منظرزاده، ۱۳۹۰).

² Kolmogorov-Smirnov

اجتناب از پرداخت مالیات، به نحوی که مؤدی مالیاتی با کمک گرفتن از مشاورین مالیاتی، یا بعضاً مطالعه قوانین مالیاتی راههای واقعی را بدست می آورد، که از مقررات و ضوابط قانونی برای عدم پرداخت از مالیات واقعی استفاده کند، در مورد اجتناب از مالیات، نمی توان معترض مؤدی شد، چون آنچه ارائه می نماید مطابق با قانون است و کشف خلاف قانون نیز برای مأمورین غالباً میسر نیست. جهت اندازه گیری اجتناب مالیاتی که به عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار می گیرد به پیروی از میبری و همکاران (۲۰۱۲) از پروکسی نرخ موثر مالیاتی جاری استفاده میکنیم.

نرخ موثر مالیاتی جاری (CURETR): نرخ موثر مالیاتی جاری ۴ ساله است که از تقسیم هزینه مالیات جاری سال های $t+1$ تا $t+4$ بر سود قبل از مالیات منهای اقلام استثنایی بدست می آید.

$$CURETR = \frac{\sum_{t+1}^{t+4} TXC}{\sum_{t+1}^{t+4} (PI - SPI)}$$

متغیرهای کنترلی:

اندازه شرکت: برای محاسبه اندازه شرکت از لگاریتم مجموع دارایی شرکت استفاده می گردد (سابلی و نور، ۲۰۱۲).

اهرم مالی: برابر است با نسبت کل بدهی به کل دارایی شرکت

بازده دارایی: برابر است با نسبت سود قبل از کسر مالیات به کل دارایی های شرکت
جامعه آماری - حجم نمونه-روش نمونه گیری پژوهش

برای انتخاب جامعه آماری به شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رجوع گردیده است، چرا که اطلاعات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران توسط حسابداران رسمی، حسابرسی می شود، به علت گستردگی حجم جامعه آماری و وجود برخی ناهماهنگی های میان اعضای جامعه، شرایط زیر برای انتخاب نمونه آماری قرارداد شده و از این رونمونه آماری به روش حذف سیستماتیک یک انتخاب شد. شرایط لحاظ شده، عبارتند از: شرکتهایی که قبل از سال ۸۶ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند. پایان سال مالی آنها ۲۹ اسفند هر سال باشد. طی دوره تحقیق تغییرات مالی نداشته باشند. شرکت مورد نظر طی دوره پژوهش فعالیت مستمر داشته و سهام آنها مورد معامله قرار گرفته باشد. برای انتخاب جامعه آماری به شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رجوع گردیده است، چرا که اطلاعات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران توسط حسابداران رسمی، حسابرسی می شود،

نحوه آزمون فرضیه ها

فرضیه ۱: استقلال هیأت مدیره بر نرخ موثر مالیات جاری شرکت ها تاثیر دارد.

مدل چند متغیره زیر برای آزمون فرضیه اول تحقیق استفاده شده است.

$$CURETR_t = \beta_0 + \beta_1(IND_t) + \beta_2(SIZE_t) + \beta_3(LEV_t) + \beta_4(ROA_t) + \varepsilon$$

جدول (۲): نتایج آزمون رگرسیون فرضیه ی اول

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
مقدار ثابت					
متغیرهای مستقل	IND	درجه استقلال هیأت مدیره	۰/۵۰۷	۱/۱۸۲	۰/۰۰۰
متغیرهای کنترلی	LEV	اهرم مالی	-۰/۱۱۱	-۱/۰۰۴	۰/۳۱۹
	ROA	نسبت سود به دارایی	۰/۴۵	۱/۱۴۶	۰/۲۴۵
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۱۹۹	-۱/۸۵۸	۰/۰۶۷
کل مدل رگرسیون	F آماره	سطح معنی داری	آزمون دوربین واتسون (D-W)	ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده	
	۲۰/۴۰۷	۰/۰۰۰	۱/۸۴۲	$= ۰/۵۳۶R$ $= ۰/۲۸۷R \text{ Square}$ $= ۰/۲۷۳ \text{ Adjusted R Square}$	

فرضیه ۲: دانش مالی هیأت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

$$CURETR_t = \beta_0 + \beta_1(Bcompt) + \beta_2(SIZE_t) + \beta_3(LEV_t) + \beta_4(ROA_t) + \varepsilon$$

جدول (۳): نتایج آزمون رگرسیون فرضیه‌ی دوم

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
مقدار ثابت					
متغیر مستقل	Bcomp	دانش مالی هیئت مدیره	-۰/۳۳۶	۰/۹۹۰	۰/۲۱۳
متغیرهای کنترلی	LEV	اهرم مالی	-۰/۱۱۱	-۱/۰۰۴	۰/۳۱۹
	ROA	نسبت سود به دارایی	۰/۴۵	۱/۱۴۶	۰/۲۴۵
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۱۹۹	-۱/۸۵۸	۰/۰۶۷
		آماره F	سطح معنی داری	آزمون دوربین و آتسون (D-W)	ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده
کل مدل رگرسیون		۱۹/۷۸۱	۰/۰۰۰	۲/۰۱۴	=۰/۲۲۵R =۰/۰۵۷R Square Adjusted R Square =۰/۰۵۳

فرضیه ۳: اندازه هیئت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تأثیر دارد.

مدل چند متغیره زیر برای آزمون فرضیه سوم تحقیق استفاده شده است.

$$CURETR_t = \beta_0 + \beta_1(BSizet) + \beta_2(SIZEt) + \beta_3(LEVt) + \beta_4(ROAt) + \varepsilon$$

جدول (۴) : نتایج آزمون رگرسیون فرضیه ی سوم

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
مقدار ثابت					
متغیر مستقل	BSize	اندازه هیئت مدیره	-۰/۰۳۸	۱/۱۷۱	۰/۰۰۰
متغیرهای کنترلی	LEV	اهرم مالی	-۰/۱۱۱	-۱/۰۰۴	۰/۳۱۹
	ROA	نسبت سود به دارایی	۰/۴۵	۱/۱۴۶	۰/۲۴۵
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۱۹۹	-۱/۸۵۸	۰/۰۶۷
کل مدل رگرسیون	F آماره	سطح معنی داری	آزمون دوربین واتسون (D-W)	ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده	
		۱۷/۳۰۹	۰/۰۰۰	۱/۹۵۱	$=۰/۳۲۲R$ $=۰/۱۰۴R\ Square$ $=۰/۱۰۱\ Adjusted\ R\ Square$

فرضیه ۴: سهامداران نهادی بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

مدل چند متغیره زیر برای آزمون فرضیه چهارم تحقیق استفاده شده است.

$$CURETR_t = \beta_0 + \beta_1(INSTOWN_t) + \beta_2(SIZE_t) + \beta_3(LEV_t) + \beta_4(ROA_t) + \varepsilon$$

جدول (۵): نتایج آزمون رگرسیون فرضیه‌ی چهارم

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
مقدار ثابت					
متغیر مستقل	INSTOWN	وجود سهامدار نهادی	۰/۲۰۴	۰/۸۶۰	۰/۰۰۰
متغیرهای کنترلی	LEV	اهرم مالی	-۰/۱۱۱	-۱/۰۰۴	۰/۳۱۹
	ROA	نسبت سود به دارایی	۰/۴۵	۱/۱۴۶	۰/۲۴۵
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۱۹۹	-۱/۸۵۸	۰/۰۶۷
کل مدل رگرسیون		آماره F	سطح معنی داری	آزمون دوربین واتسون (D-W)	ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده
		۸/۵۰۵	۰/۰۰۰	۱/۸۹۸	=۰/۴۸۶R =۰/۲۳۷R Square =۰/۲۳۴ Adjusted R Square

فرضیه ۵: دوگانگی مدیرعامل بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تاثیر دارد.

$$CURETR_t = \beta_0 + \beta_1(Dual_t) + \beta_2(SIZE_t) + \beta_3(LEV_t) + \beta_4(ROA_t) + \varepsilon$$

جدول (۶): نتایج آزمون رگرسیون فرضیه ی پنجم

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
مقدار ثابت					
متغیر مستقل	Dual	دوگانگی مدیر عامل	-۰/۰۲۳	-۱/۴۳۶	۰/۰۹۶
متغیرهای کنترلی	LEV	اهرم مالی	-۰/۱۱۱	-۱/۰۰۴	۰/۳۱۹
	ROA	نسبت سود به دارایی	۰/۴۵۱	۱/۱۴۶	۰/۲۴۵
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۱۹۹	-۱/۸۵۸	۰/۰۶۷
کل مدل رگرسیون		آماره F	سطح معنی داری	آزمون دوربین واتسون (D-W)	ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده
		۱۷/۸۲۰	۰/۰۰۰	۱/۶۱۳	$=۰/۳۸۵R$ $=۰/۱۴۸R$ Square $=۰/۱۳۹$ Adjusted R Square

فرضیه ۶: نفوذ دولت در هیئت مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت ها تاثیر دارد.

$$CURETR_t = \beta_0 + \beta_1(BGOV_t) + \beta_2(SIZE_t) + \beta_3(LEV_t) + \beta_4(ROA_t) + \varepsilon$$

جدول (۷) : نتایج آزمون رگرسیون فرضیه‌ی ششم

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
مقدار ثابت					
متغیر مستقل	BGOV	نفوذ دولت در هیئت مدیره	۰/۰۳۸	۴/۱۹۴	۰/۰۰۰
متغیرهای کنترلی	LEV	اهرم مالی	-۰/۱۱۱	-۱/۰۰۴	۰/۳۱۹
	ROA	نسبت سود به دارایی	۰/۴۵۱	۱/۱۴۶	۰/۲۴۵
	SIZE	اندازه شرکت	-۰/۱۹۹	-۱/۸۵۸	۰/۰۶۷
کل مدل رگرسیون		آماره F	سطح معنی داری	آزمون دوربین واتسون (D-W)	ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده
		۲۳/۱۰۵	۰/۰۰۰	۱/۷۸۲	$=۰/۵۵۹R$ $=۰/۳۱۳R$ Square $=۰/۲۹۹$ Adjusted R Square

یافته های پژوهش

نتایج به دست آمده از این پژوهش مخالف با نتایج تحقیق خائولا و محمد علی (۲۰۱۲) می باشد. در تحقیق خائولا محمد علی (۲۰۱۲)، که به بررسی تأثیر ویژگی های هیئت مدیره (شامل دوگانگی مدیر عامل، استقلال هیئت مدیره، اندازه هیئت مدیره و تنوع در هیئت مدیره) بر برنامه ریزی مالیاتی (نرخ موثر مالیات) در بورس اوراق بهادار تونس پرداختند، نتایج پژوهش آنها بیانگر این است که دوگانگی مدیر عامل تأثیر معنی داری بر نرخ موثر مالیات شرکت ها دارد در حالی که در پژوهش حاضر این

فرضیه رد شد، نتایج پژوهش آنها بیانگر عدم تأثیر معنی دار استقلال هیئت مدیره و اندازه شرکت بر نرخ موثر مالیات شرکت ها می باشد، در حالی که در پژوهش حاضر خلاف آن نتیجه گیری شده است و مبین تأثیر معنی دار استقلال و اندازه هیئت مدیره بر نرخ موثر مالیات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. همچنین خائولا و محمدعلی (۲۰۱۲) از نرخ بازده دارایی ها به عنوان متغیر کنترلی استفاده نموده اند که تأثیر معناداری بر نرخ موثر مالیاتی شرکت های تونسی دارد در حالی که در پژوهش اخیر عکس نتایج آنها می باشد و تأثیر معنی داری بر نرخ موثر مالیات شرکت ها ندارد.

نتیجه گیری پژوهش

۱. با توجه به تأثیر مثبت و معنی دار اندازه هیأت مدیره با سطح اجتناب مالیاتی شرکت ها، این امکان وجود دارد که با افزایش اعضای هیأت مدیره امکان کنترل شرکت کاهش یابد و در نتیجه هیئت مدیره بیشتر در صدد کاهش مالیات خود برآید.
۲. همچنین نتایج تحلیل بیانگر این امر است که وجود سهامداران نهادی و مالکیت و نفوذ دولت ارتباط منفی با سطح اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران دارند، پس می توان ادعا کرد که با افزایش میزان مالکیت نهادی و دولتی با توجه به بالا بودن نقش نظارتی آنها به عنوان نمایندگان دولت امکان کاهش فعالیت هایی که منجر به اجتناب از مالیات می شود را فراهم می آورد.

۵-۲- پیشنهاد در راستای نتایج تحقیق

با توجه به نتایج تحقیق به نظر می رسد نقش سهامداران نهادی در بورس اوراق بهادار تهران در زمینه اجتناب مالیاتی موثر است لذا به سازمان امور مالیاتی پیشنهاد می شود از حضور سهامداران نهادی برای نظارت کارآمد بر ایفای وظیفه اجتماعی خود یعنی مالیات مشمول خود در یک شرکت اطمینان حاصل نمایند.

پیشنهاد برای پژوهش های آتی

۱. پیشنهاد می شود تحقیق حاضر برای شرکت هایی که شرایط آنها هماهنگ با شرایط جامعه آماری تحقیق حاضر نبود نیز انجام گیرد.
  ۲. پیشنهاد می شود تأثیر دیگر موارد مطرح در حاکمیت شرکتی از جمله وجود کنترل های داخلی، کمیته حسابرسی، بر اجتناب مالیاتی نیز تحقیق و بررسی شود.
- پیشنهاد می شود عوامل مؤثر بر اجتناب مالیاتی شرکت ها به طور مفصل تحقیق و بررسی شود.

فهرست منابع:

ابراهیمی کردلر، علی(۱۳۸۴)، "بررسی و تبیین رابطه ترکیب سهامداران با تقارن اطلاعات و سودمندی معیارهای حسابداری عملکرد"، رساله دکتری، دانشگاه دکتری، دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت.

۱. آذر، عادل و مؤمنی، منصور(۱۳۸۴)، "آمار و کاربرد آن در مدیریت". جلد اول، چاپ هشتم، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب درسی علوم انسانی دانشگاه ها(سمت).
۲. آذر، عادل و مؤمنی، منصور(۱۳۸۴)، "آمار و کاربرد آن در مدیریت"، جلد دوم، چاپ هشتم، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب درسی علوم انسانی دانشگاه ها(سمت).
۳. اسکندری جمشید(۱۳۹۲)، "حسابداری مالیاتی"، چاپ ششم/چهارم فرشید، کتاب فرشید
۴. انجمنی، رشید و اختیاری، یونس(۱۳۸۹)، "حسابداری مالیاتی"، چاپ اول، انتشارات یاس
۵. ایزدی نیا، ناصر و رسائیان، امیر(۱۳۸۹). رابطه برخی از ابزارهای نظارتی راهبری شرکت و معیارهای اقتصادی و مالی ارزیابی عملکرد، دانش حسابداری، ش اول، ص، ۵۳-۷۲.

1. Ariff, A, M, Ibrahim, M, and Othman, R(2007). "Deteminants of firm level governance: Malaysian evidence" Emerald Group Publishing Limited, Vol, Vol. 7 No, 5, pp. 562- 573.
2. Bennedsen, M., Kongsted, H. C. and Nielsen, K. M. (2004). Board Size Effects in Closely Held Corporations. CAM Institute of Economics, University of Copenhagen. Working Papers, vol. 25.
3. Bushee, B. J. (1998). The influence of institutional investors on myopic R&D investment behavior. Accounting Review, 73: 305-334.
4. Chen, S., X. Chen, Q. Cheng, and T. Shevlin. (2010). Are family firms more tax aggressive than non-family firms? Journal of Financial Economics 95 (1):41-61.
5. Dalton, C. M. Dalton, D. R. (2005), Boards of Directors: Utilizing Empirical Evidence in Developing Practical Prescriptions. British Journal of Management, 16: 91-97.
6. Demirag, I.S., (1998). Corporate Governance, Accountability, and Pressure to Reform: An International Study. JAI Press, Stamford, CT.
7. Desai, M. A., and Dhammika Dhamapala. (2005). Corporate Tax Avoidance and Firm Value. American Law&Economics Association Annual Meetings